

Weloverwogen wikken en wegen

In het mbo en hbo krijgen studenten steeds meer keuzeruimte in het kader van onderwijsflexibilisering (Ministerie van OCW, 2019). De belangrijkste doelstellingen zijn om het onderwijs beter aan te laten sluiten op de diversiteit van de studentpopulatie, de veranderende beroepspraktijk en het bevorderen van een leven lang ontwikkelen (Wade, 1994; Van Casteren et al., 2021; Rutgers et al., 2022; Van den Branden, 2023). Hoe ervaren studenten die keuzeruimte? En welke begeleiding is passend? In dit artikel bespreken we twee onderzoeken. Het eerste gaat in op de ervaringen en percepties van docenten en studenten rondom het begeleiden van het maken van keuzes in de bol mbo-niveau 2 Helpende Zorg en Welzijn-opleiding van het Nova College (Fröger-Siskens, 2024). Het tweede gaat in op richtlijnen voor een onderwijsontwerp voor blended begeleiden van studenten bij het kiezen voor 60 studiepunten aan vrije keuzemodules bij Avans Hogeschool (Van Brussel et al., onder review). [BRIGIT FRÖGER-SISKENS, MED. DR. SUZAN VAN BRUSSEL](#)

1. INLEIDING

Studenten willen meer keuzevrijheid in hun onderwijs dan ze momenteel ervaren, maar vinden het lastig om richting te bepalen (Huizinga et al., 2023; Germeijs & Verschueren, 2006). Er is echter een discrepantie tussen verwachtingen en realiteit omdat jongvolwassenen nog onvoldoende metacognitieve vaardigheden hebben ontwikkeld om zelfsturend en onafhankelijk te kunnen acteren, terwijl dat bij flexibel onderwijs wel van ze wordt verwacht (Smith, 2006). Het vermogen om keuzes te maken op basis van individuele interesses hangt echter samen met hogere academische prestaties (Harackiewicz et al., 2008) en beter welzijn (Schulz et al., 2018).

Doordat er steeds meer keuzes mogelijk zijn en dit mogelijk tot keuzedruk leidt, benadrukt Schwartz (2004) het belang van nadenken over

keuzes en het nemen van weloverwogen beslissingen. Studenten geven aan hierbij begeleiding nodig te hebben (Huizinga et al., 2023; Bolhuis et al., 2020). Zonder goede begeleiding kunnen studenten mogelijk niet volledig profiteren van de geboden keuzevrijheid en worden de doelen van flexibel onderwijs niet behaald. Kortom, studenten willen en moeten in het keuzeproces ondersteund worden. De centrale vraag in dit artikel is hoe die begeleiding eruit moet zien. Hiervoor zijn docenten en studenten bevraagd naar hun ervaringen en zijn er vanuit de theorie richtinggevend ontwerpprincipes geïdentificeerd voor een *blended* begeleidingsarrangement.

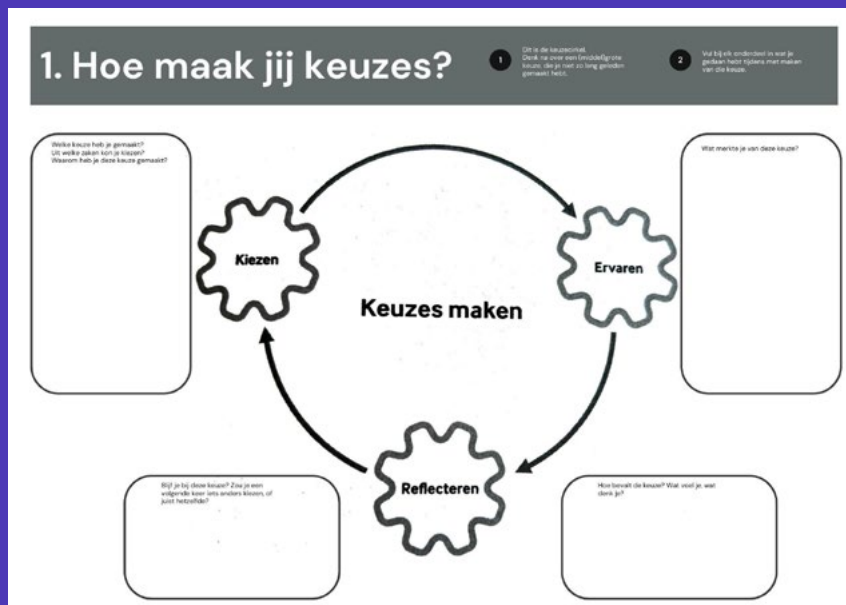
2. KEUZES MAKEN

Uit de literatuur over loopbaanbegeleiding en het kiezen van een vervolgstudie, blijkt dat het belang-

rijk is dat studenten voor het maken van inhoudelijke keuzes voor hun opleiding, zicht krijgen op hun intern kompas (Meens, 2020; Vulperhorst et al., 2021), hun keuzestijl (Scott & Bruce, 1995; Germeijs et al., 2006; 2012; Meens, 2020) en dat zij over voldoende informatie beschikken om een keuze passend bij hun leerdoelen te maken (Van Deuren, 2010).

De meeste mbo- en hbo-studenten zijn tussen de 16 en 22 jaar oud (OCW in cijfers, 2023). Juist in deze adolescentiefase ontwikkelen zij hun identiteit en maken ze de eerste zelfstandige keuzes (Meens, 2020). Zelfstandig doordachte keuzes maken is voor jongvolwassenen lastig, omdat ze nog niet veel (levens-)ervaring hebben opgedaan (Meens, 2020). Verder is hun prefrontale cortex nog onvoldoende ontwikkeld om de gevolgen van hun keuzes te overzien (Van der Donk &

Opdracht 1: beschrijf een keuze

workshop keuzes maken - Brigit Fröger-Siskens - juni 2024

Jolles, 2017). Mbo- en hbo-studenten hebben effectieve begeleiding bij deze ontwikkeling nodig (Van Harsel, 2022).

**STUDENTEN
WILLEN EN MOETEN
IN HET KEUZEPROCES
ONDERSTEUND WORDEN**

Uit waarderende interviews met docenten en studenten blijkt dat docenten het expliciteren van keuzes volgens studenten nog te weinig inzetten (Fröger-Siskens, 2024). Expliciteren houdt in dat docenten studenten bewust begeleiden bij het keuzeproces en hen laten reflecteren (Van der Stappen, 2022). Hoe duidelijker de keuze, hoe beter deze gemaakt

kan worden (Van Harsel, 2022). Het is nog onduidelijk of technologie hierbij kan helpen (Van der Stappen, 2022). Onderzoekers van Avans Hogeschool zochten naar ontwerp-kennis voor *blended* begeleiding van keuzes, gebaseerd op ‘relatie en verbinding’, ‘intern kompas’, ‘inzicht’, ‘informatie’ en ‘open blik’ (Van Brussel et al., onder review).

2.1 Relatie en verbinding: Volgens Fröger-Siskens (2024) gaven docenten (n=5) aan dat het begeleiden van studenten bij het maken van keuzes om een goede verbinding vraagt met deze jongvolwassenen. Meer binding met de opleiding zorgt voor meer toewijding aan en tevredenheid over de keuze, een beter welzijn, hogere motivatie en studenten vragen eerder hulp (Kappe, 2021; Bakx et al., 2023; Wiersema & Diepen, 2023). Het contact tussen

student en begeleider moet laagdrempelig zijn en kan ook asynchroon plaatsvinden. Docenten bieden vertrouwen en veiligheid tijdens persoonlijke gesprekken en door het werken in kleine groepen. Studenten (n=7) willen gehoord en gezien worden door een docent die zich in hun belevingswereld verdiept, zodat ze keuzes kunnen maken die bij hen passen (Fröger-Siskens, 2024).

2.2 Intern kompas: Bij het maken van keuzes in en voor het onderwijs is het belangrijk dat studenten zicht krijgen op hun intern kompas (Meens, 2020; Vulperhorst et al., 2021). Het intern kompas geeft inzicht in de richting die iemand op wil gaan, gekoppeld aan interesses, waarden en doelen. Voor het onderwijsontwerp betekent dit dat er aandacht moet zijn voor het toekomstige beroepsbeeld van de studenten en »

Opdracht 3: leer je kompas kennen

3. Hoe maak jij keuzes? 1 2

1. Stel je voor dat jij in een boot vaart. Wat voor boot is dat, waar komt je vandaan, waar ga je naar toe, welke avonturen heb je, welke obstakels kun je tegen komen, hoe ga je over?

2. Kijk de tekeningen die voor je belangrijk zijn en ga er iets van vertellen. Vertel wat voor soort boot het is, waar het vandaan komt, waar het naartoe gaat, wat voor avonturen het heeft, welke obstakels het tegenkomt, hoe het eruit ziet, hoe het erin voelt.

workshop keuzes maken - Brigit Fröger Siskens - juni 2024

dat reflectieve vaardigheden nodig zijn. Volgens de mbo-studenten helpt de ideale docent hen om zichzelf te leren kennen door reflectieve vragen te stellen en hen daadwerkelijk te zien en horen (Fröger-Siskens, 2024). Technologie kan ondersteunen bij het krijgen van inzicht door bijvoorbeeld kennisclips en het inzetten van reflectietools.

2.3 Inzicht: Door inzicht in de structuur van het keuzeprocess, iemands keuzestijl en de reflectie hierop kan een (besluiteloze) student ondersteund worden (Meens, 2020; Marcia, 1966; Germeijs et al., 2012; Theelen et al., 2023). Hiervoor kunnen keuzetaken worden doorlopen die effectief bijdragen aan het kiezen (Zimmerman, 2002; Luyckx et al., 2006; Germeijs et al., 2006). Mbo-docenten vinden structuur en overzicht bieden belangrijk omdat het

duidelijkheid biedt (Fröger-Siskens, 2024). Overzicht krijgen verlaagt de gevoelens van stress bij de bevroegde mbo-studenten. Ze waarderen vooral praktische adviezen, het samen exploreren en extra uitleg over de consequenties van bepaalde keuzes. Technologische toepassingen functioneren ter ondersteuning.

2.4 Informatie: Eenduidige, realistische en volledige informatie is cruciaal voor het keuzeprocess en dan met name voor de exploratie in de breedte en diepte (Meens, 2020; Demulder, 2024). De mbo-docenten denken dat studenten het keuzeprocess vaak onderschatten en dat zij meer informatie en kennis nodig hebben om het keuzeprocess goed te doorlopen (Fröger-Siskens, 2024). Het belang van éénduidige informatieverstrekking blijkt als er verkeerde informatie verstrekt wordt

aan studenten. Voor de informatieverstrekking zijn technologische toepassingen zoals het aanbieden van gebruiksvriendelijke zoek- en filtermogelijkheden veelbelovend (Smarius & Van der Stappen, 2023).

2.5 Open blik: De uitdaging is om studenten te verleiden om met een open blik naar alle keuzes te kijken.

STUDENTEN: ER MOET
RUIMTE ZIJN OM EEN
FOUTE KEUZE TE MAKEN

Dit vereist een bepaalde mate van mentale inspanning zodat een meer bewust, reflectief denksysteem wordt geactiveerd dat leidt tot een weloverwogen keuze (Evans, 2003;

Evans et al., 2023). Uit het onderzoek van Fröger-Siskens (2024) blijkt dat mbo-docenten alle mogelijkheden en consequenties van de keuze met de studenten bespreken en ze stimuleren de studenten om met elkaar en belangrijke anderen hun voorgenomen keuze te bespreken. Ze vinden

HET CONTACT TUSSEN STUDENT EN BEGELEIDER MOET LAAGDREMPELIG ZIJN

dat de student een eigen keuze moet maken, ook als die niet in lijn ligt met wat de docent eigenlijk voor ogen had. Studenten geven aan dat er ruimte moet zijn om een foute keuze te maken. Bij een aanbod van meer dan 200 vrije keuzemodules zoals bij Avans Hogeschool, zal dan technologie ingezet moeten worden ter verbreding van de blik van de student.

3. BEKWAME BEGELEIDERS

Uit de onderzoeken van Fröger-Siskens (2024) en Van Brussel et al. (onder review) bleek dat een voorwaarde voor het effectief begeleiden van studenten bij het maken van keuzes, de bekwaamheid van de begeleider is. De mbo-docenten geven aan dat trainingen over relatie en verbinding hen zal helpen. Ook noemen zij dat facilitering zoals ingeroosterde tijd noodzakelijk is om effectieve begeleiding te kunnen bieden. Fröger-Siskens (2024) benoemt de aspecten structuur, duidelijkheid en voorspelbaarheid bieden, aandacht voor zelfregulatie en het expliciteren van de keuze als aandachtspunten. Van Harsel et al. (2024) geven concrete tips voor de begeleiding van keuzes.

4. CONCLUSIE EN IMPLICATIES VOOR DE PRAKTIJK

In dit artikel zijn recente inzichten uit zowel de theorie als de praktijk van het begeleiden van mbo- en hbo-studenten bij het maken van weloverwogen keuzes tijdens hun opleiding gedeeld. De praktijk van beide onderwijsvormen kent veel overeenkomsten en daarom zijn onze inzichten relevant voor onderwijsinstellingen die hun curriculum flexibiliseren. De principes kunnen als leidraad gebruikt worden voor het ontwerpen van begeleidingsactiviteiten per fase van het keuzeproces.

Uit onze bevindingen blijkt dat de docenten goed moeten worden toegerust om de studenten te kunnen begeleiden bij hun keuzes. Fröger-Siskens (2024) heeft daarom met haar docententeam een evidence-informed, interactieve workshop 'keuzes maken' ontwikkeld voor studenten die docenten inzetten bij het begeleiden. De workshop bestaat uit verschillende onderdelen voor de docent en de student. Er zijn verschillende materialen ontwikkeld, namelijk een lesopzet, achtergrond informatie, een PowerPoint, werkbladen voor de student en een poster. De ontwerpprincipes zijn hierin herkenbaar en de eerste inzichten worden momenteel opgedaan. De materialen kunnen worden opgevraagd bij de auteurs.

DISCUSSIE

Pas nadat de keuze gemaakt en ervaren is, kunnen studenten bepalen of het een 'juiste' keuze was (Meens, 2020). Onze onderzoeken bekeken hoe studenten begeleid kunnen worden om een weloverwogen keuze te maken. Studenten willen hun keuze graag uitproberen (Fröger-Siskens, 2024). Vervolgonderzoek bekijkt of Virtual Reality kan ondersteunen tijdens het keuzeproces, zodat studen-

Highlights

- > *Studenten in mbo en hbo krijgen steeds meer keuzeruimte in hun opleiding, maar hebben moeite met het maken van weloverwogen keuzes omdat ze als jongvolwassenen (16-22 jaar) nog onvoldoende metacognitieve vaardigheden hebben ontwikkeld.*
- > *Effectieve begeleiding bij het maken van keuzes is essentieel en moet gebaseerd zijn op vijf kernprincipes: relatie en verbinding met de student, ontwikkeling van een intern kompas, inzicht in het keuzeproces, toegang tot duidelijke informatie, en het stimuleren van een open blik. Technologie ondersteunt hierbij.*
- > *De bekwaamheid van de begeleider is een belangrijke voorwaarde voor effectieve begeleiding - docenten hebben behoefte aan training in het opbouwen van relaties met studenten en voldoende gefaciliteerde tijd om goede begeleiding te kunnen bieden.*

ten vooraf een beter beeld krijgen. Ook wordt onderzocht hoe zelfregulatie en learning analytics mbo- en hbo-studenten kunnen ondersteunen bij het maken van keuzes (zie o.a. Van Harsel et al., 2024).

- BRIGIT FRÖGER-SISKENS, MED: DOCENT HELPENDE ZORG EN WELZIJN, BIJ ROC NOVA COLLEGE
- DR. SUZAN VAN BRUSSEL: ASSOCIATE LECTOR BLENDED BEGELEIDEN VAN STUDENTEN IN HET HOGER ONDERWIJS, BIJ AVANS HOGESCHOOL

Referentielijst en workshop-materialen zijn op te vragen bij de auteurs: bfroger@novacollega.nl of sjm.vanbrussel@avans.nl